

STANJE I PROBLEMI NA TRŽIŠTU OSIGURANJA U REPUBLICI SRPSKOJ

SITUATION AND PROBLEMS IN THE INSURANCE MARKET IN THE REPUBLIC OF SRPSKA

Ljubiša Ševkušić¹¹
J.U.Srednjoškolski centar „Petar Kočić“Zvornik

Sažetak

Savremeni način života ljudi i poslovanja preduzeća zahtjeva povećanje korišćenja usluga osiguravajućih društava. U ovom radu proučavano je stanje i problemi na tržištu osiguranja u Republici Srpskoj. Konstatovano je da se tržište osiguranja u Republici Srpskoj nalazi na niskom stepenu razvoja ali uz izglede za poboljšanje stanja ukoliko se sprovedu određene mjere prvenstveno od strane državnih organa. Među glavnim problemima na tržištu osiguranja u Republici Srpskoj spadaju moralni hazard i transakcioni troškovi. Pored toga vlada i nelojalna konkurencija. U radu su pored definisanog stanja i problema koji vladaju na tržištu osiguranja ponuđena i određena rješenja za poboljšanje postojeće situacije.

Ključne riječi: osiguranje, moralni hazard, transakcioni troškovi, nelojalna konkurencija

Summary

The modern lifestyle of people and businesses requires an increase in the use of insurance companies' services. This paper examines the situation and problems in the insurance market in the Republic of Srpska. It was concluded that the insurance market in the Republic of Srpska is at a low level of development, but with prospects for improving the situation if certain measures are implemented primarily by the state authorities. Among the main problems in the insurance market in Republika Srpska are moral hazard and transaction costs. In addition, there is also an unfair competition. In this article, in addition to the defined situation and problems that prevail in the insurance market, certain solutions have been offered to improve the situation.

Keywords: insurance, moral hazard, transaction costs, unloyal competition.

¹¹ Vuka Karadžića 69, email: ljubisasevkusic@yahoo.com

1 Uvod

Osiguranje kao uslužna privredna djelatnost utiče gotovo na sve subjekte u jednom društvu tako da sve više dobija na značaju. Ono je prisutno u svakodnevnom životu ljudi, bez polise osiguranja nije moguće obezbjediti imovinsku sigurnost za slučaj prirodnih i drugih opasnosti, obavljati profesionalne djelatnosti, nije moguće voziti vozilo, obezbjediti pristojnu zdravstvenu zaštitu ili dopuniti prihode u starosti koji su po osnovu obaveznog socijalnog osiguranja sve skromniji. Obavljanje privredne i svake druge društveno korisne djelatnosti nije takođe moguće bez polise osiguranja koja obezbjeđuje sigurnost poslovanja bez obzira na rizike koji mogu nastati. Društva za osiguranje su takođe vrlo važni investitori i oni će to u budućnosti biti sve više kako kod nas tako i u svijetu (Pak, Jeremić i Barjaktarović, 2012). Iz tih razloga proističe aktuelnost teme ovog rada čiji je glavni cilj da ukaže na postojeće stanje i probleme na tržištu osiguranja u Republici Srpskoj.

2 Metodologija istraživanja

Ispitivanje stanja i problema na tržištu osiguranja u Republici Srpskoj obavljeno je analizom zvaničnih podataka osiguravajućih društava objavljenih u njihovim finansijskim izvještajima kod Agencije za posredničke, informatičke i finansijske usluge Republike Srpske (APIF) kao i podataka nadležnih organizacija na nivou Republike Srpske i Bosne i Hercegovine koje regulišu ovu oblast (Agencija za osiguranje Republike Srpske i Agencija za osiguranje u BiH). Analizom je obuhvaćen prethodni četvorogodišnji period poslovanja. Do određenih saznanja za potrebe ovog rada se došlo i pomoću slobodnog intervjua koji je obavljen sa osobama zaposlenim u sektoru osiguranja Republike Srpske. Od metoda rada korišćeni su metod analize i sinteze, komparativni metod a za teorijski dio rada korišćena je stručna literatura.

3 Rezultati istraživanja

Vrlo je teško ponuditi jedinstvenu definiciju pojma osiguranje iz razloga što se ono može definisati iz perspektive različitih naučnih oblasti kao što su ekonomija, pravo ili sociologija. Osiguranje označava sigurnost, povjerenje u nešto, zaštitu ili obezbeđenje. Svrha osiguranja sastoji se u pružanju neke sigurnosti. Osiguranje je institucija čiji je zadatak da nadoknadi štete koje nastaju usled dejstva rušilačkih prirodnih sila u društvu, privredi ili kod ljudi. Osiguranje predstavlja udruživanje svih onih koji su izloženi istim opasnostima sa ciljem da zajednički podnesu štetu koja će zadesiti samo neke od njih (Grupa autora 2006). Sa pravnog stanovišta osiguranje se definiše kao djelatnost koja se obavlja na osnovu pravnog posla, ugovora o osiguranju kao i od strane subjekata čiji je pravni status regulisan posebnim propisima. Osiguranje se takođe može posmatrati iz tehničke perspektive gdje je osiguranje matematičko-statistička kategorija koja se ispoljava kroz raspoređivanje osiguranja na mnogo osiguranika i nivelisanje na znatno nižem nivou. To se postiže grupisanjem rizika po različitim opasnostima (požar, poplava, invaliditet) imajući pri tome u vidu različitost stepena vjerovatnoće u pogledu nastupanja štetnog događaja kod različitih osiguranih objekata i lica. Na osnovu toga se pravi kalkulacija premije osiguranja. Te poslove koji su veoma složeni obavlja aktuarska služba u okviru osiguravajuće kompanije (www.osiguranje.srb). Osiguranje sačinjavaju sledeća tri osnovna elementa (Marković 2013): 1) rizik, 2) premija osiguranja i 3) naknada štete.

Rizik se definiše kao opasnost, stavljanje na kocku, mogućnost neuspjeha, osnovna pretpostavka postojanja osiguranja, budući događaj koji uključuje mogućnost neizvjesnih posljedica u vidu štete ili koristi, opasnost koja prijete nekom licu ili imovini od nastupanja ekonomski štetnog događaja ali ne i sam taj događaj (Grupa autora, 2006). Sa ekonomskog aspekta rizik predstavlja vjerovatnoću nastupanja nekog ekonomski štetnog događaja dok je sa pravnog aspekta rizik mogućnost nastupanja neizvjesnog događaja koji ne zavisi od volje zainteresovanih lica i čije je ostvarenje dopušteno javnim poretom i moralom. Rizik predstavlja suštinu osiguranja i kada ne bi postojao ne bi ni bilo smisla zaključivati ugovor o osiguranju. Da bi se rizik mogao osigurati neophodno je da ispuni nekoliko sledećih uslova (Marković, 2013):

- Mora postojati mogućnost da se gubitak odredi i izmjeri-pod ovim se podrazumijeva predviđanje gubitka sa stanovišta mjesta, vremena i uzroka. Osnovni uslov da se gubitak odredi i izmjeri jeste da se odredi iznos naknade štete
- Mora postojati veliki broj homogenih i međusobno nezavisnih jedinica izloženih riziku-trebalo bi da postoji velika grupa sličnih jedinica koje su izložene opasnosti ili grupi opasnosti
- Gubitak mora biti slučajan i nenamjieran-ovo podrazumijeva da gubitak treba da bude izvan kontrole osiguranika jer u slučaju da osiguranik izazove gubitak takav ne bi trebalo obešteti jer je predviđen i namjeran
- Mora biti isključen katastrofalni (sistematski rizik)-ovo znači da gubitak koji je prouzrokovan nastupanjem rizika ne bi smio da pogodi veliki broj izloženih jedinica jer bi to dovelo do propasti osiguravača. Osiguranje od katastrofalnih rizika je neizvodljivo jer su oni posljedica povremenih elementarnih nepogoda (poplava, uragan, tornado, zemljotres itd.) i u tom slučaju bi se premije osiguranja morale previše povećati i osiguranje ne bi više moglo da funkcioniše
- Mora postojati mogućnost kalkulisanja rizikom-neophodno je da postoji mogućnost da se sa određenom preciznošću izračuna prosječna učestalost nastanka gubitka i prosječna visina mogućih gubitaka kako bi se od osiguranika mogla naplatiti odgovarajuća premija osiguranja koja je prilagođena riziku
- Premija osiguranja mora biti ekonomski prihvatljiva i izvodljiva-pod ovim se podrazumijeva da osiguranik mora biti sposoban da plati premiju osiguranja. Ekonomski izvodljiva premija podrazumijeva da je vjerovatnoća nastanka gubitka relativno niska a da je šteta velika. U slučaju da je vjerovatnoća nastanka gubitka relativno visoka a štete niske onda je prihvatljiviji metod zadržavanja rizika (preuzimanja rizika) ili korišćenje nekih drugih instrumenata za upravljanje rizikom (izbjegavanje rizika)

Riječ *premija* potiče od latinske riječi *premium* i označava nagradu, profit od plijena. Nastala je kombinovanjem riječi *prae* (prije) i *emere* (kupiti). Premija je vrlo bitan element osiguranja i neizostavan element ugovora o osiguranju. Premija osiguranja se definiše kao cijena osiguranja ili cijena rizika zato što je rizik najznačajniji element koji određuje visinu premije. Pored rizika na visinu premije utiče i veličina osigurane sume, dužina trajanja osiguranja (direktno srazmjerno) i visina kamatne stope sa kojom se plasiraju sredstva osiguravajućeg fonda (obrnuto srazmjerno). Sa pravnog aspekta osiguranje se definiše kao cijena usluge koju osiguravač pruža osiguraniku. Osiguravač preuzima na sebe rizik od nastupanja ekonomski štetnog događaja za određenu cijenu odnosno premiju ili tarifu osiguranja koju mu plaća osiguranik. iz naplaćenih premija osiguranja formira se fonda

osiguranja koji služi za naknadu štete osiguranika odnosno isplatu osiguranih suma. Cijena koštanja premije osiguranja predstavlja proizvod vjerovatnoće nastanka štetnog događaja i vjerovatnoće intenziteta šteta prilikom nastanka štetnog događaja. Zbog toga se cijena koštanja u osiguranju zasniva na teoriji vjerovatnoće i zakonu velikih brojeva. Premija osiguranja može se izračunati na sledeći način:

$$P = C_k + C_u + R, \text{ gdje je}$$

P - premija osiguranja

C_k - cijena koštanja osiguranja

C_u - cijena usluge

R - rezerve sigurnosti

Ugovorom o osiguranju osiguravač se obavezuje da će osiguraniku nadoknaditi štetu ukoliko dođe do nesrećnog slučaja. Pod naknadom iz osiguranja se podrazumijevaju sva izdavanja iz fonda za osiguranje kada nastupe predviđeni nepovoljni slučajevi odnosno kada se dese ekonomski štetni događaji. Odšteta ili naknada iz osiguranja je ekvivalent štete i njena visina u imovinskom osiguranju je funkcija tri elementa (Kočović, 2006): 1) visine prouzrokovane štete, 2) osigurane sume i 3) vrijednosti osigurane stvari.

3.1 Stanje na tržištu osiguranja u Republici Srpskoj

Na tržištu osiguranja u Republici Srpskoj trenutno posluje 14 društava za osiguranje a podaci o nazivima, sjedištu i većinskom vlasništvu osiguravajućih društava su predstavljani u Tabeli 1.

TABELA 1. DRUŠTVA ZA OSIGURANJE U REPUBLICI SRPSKOJ

R.Br.	Naziv društva	Sjedište	Većinsko vlasništvo
Neživotna osiguranja			
1.	Atos osiguranje	Bijeljina	Domaće
2.	Brčko gas osiguranje	Brčko	Domaće
3.	Drina osiguranje	Milići	Domaće
4.	Euros osiguranje	Banja Luka	Domaće
5.	Krajina osiguranje	Banja Luka	Strano
6.	Mikrofin osiguranje	Banja Luka	Domaće
7.	Nešković osiguranje	Bijeljina	Domaće
8.	Aura osiguranje	Banja Luka	Domaće
9.	Garant osiguranje	Brčko	Domaće
10.	SAS –super osiguranje	Bijeljina	Domaće
11.	Triglav osiguranje	Banja Luka	Strano
Životna i neživotna osiguranja			
12.	Grawe osiguranje	Banja Luka	Strano
13.	Dunav osiguranje	Banja Luka	Strano
14.	Wiener osiguranje	Banja Luka	Strano

Izvor: Centralni registar HOV Republike Srpske

Ševkušić, Lj. (2018). Stanje i problemi na tržištu osiguranja u Republici Srpskoj. *Analiza poslovne ekonomije*, br. 18, str. 36–45

Na osnovu podataka iz Tabele 1 može se uočiti da na teritoriji Republike Srpske 11 osiguravajućih društava ili 78,57% obavlja djelatnost neživotnog osiguranja dok 3 društva ili 21,43% obavljaju djelatnost i životnog i neživotnog osiguranja. Podaci iz tabele takođe pokazuju da u Republici Srpskoj posluje 5 društava kod kojih su strana lica većinski vlasnici ili 35,71% dok je 9 društava u vlasništvu domaćih lica ili 64,29%. Ako se poredi podaci u periodu od 2013-2017. godine uočljivo je da se povećao broj osiguravajućih društava koji posluju na teritoriji Republike Srpske za 3 što je pozitivno i konstantno se svake godine otvaralo po jedno novo osiguravajuće društvo, kao što pokazuje Tabela 2.

TABELA 2. BROJ OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA U REPUBLICI SRPSKOJ OD 2013 DO 2017 GODINE

Godina	Broj društava	osiguravajućih	Razlika (u odnosu na 2013 godinu)
2013	11		-
2014	12		+1
2015	12		+1
2016	13		+2
2017	14		+3

Izvor: Obračun autora na osnovu podataka iz Centralnog registra HOV

Ukupna premija osiguravajućih društava u Republici Srpskoj u periodu od 2013-2016 godine prikazana je u Tabeli 3.

TABELA 3. PREMIJA OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA U REPUBLICI SRPSKOJ

Godina	Iznos premije (u BAM)	Iznos povećanja premije (u BAM)
2013	140199616,00	-
2014	155752847,00	15553231,00
2015	171323509,00	31123893,00
2016	187393485,00	47193871,00

Izvor: Obračun autora na osnovu podataka Agencije za osiguranje RS

Na osnovu podataka iz Tabele 3, može se primjetiti je da se ukupna premija osiguravajućih društava povećava iz godine u godinu što je takođe pozitivan signal da se stanje na tržištu osiguranja u Republici Srpskoj popravlja. Međutim, da bi se dobila potpunija slika o postojećem stanju i nivou razvijenosti tržišta osiguranja u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini neophodno je izvršiti poređenje sa nivoom premija koje se ostvare na nivou cijele Bosne i Hercegovine. Pored toga neophodno je porediti premiju osiguranja Bosne i Hercegovine sa premijama izabranih zemalja Evrope kako bi vidjeli gdje smo i koliko

Ševkušić, Lj. (2018). Stanje i problemi na tržištu osiguranja u Republici Srpskoj. *Anali poslovne ekonomije, br. 18*, str. 36–45

zaostajemo za razvijenim zemljama Evrope u oblasti osiguranja. To će biti prikazano u Tabeli 4 i Tabeli 5.

TABELA 4. PREMIJA OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA U BOSNI I HERCEGOVINI

Godina	Iznos premije za BiH(u BAM)	Razlika u odnosu na 2013 godinu)	u Indeks na rasta premije	Procentualno učešće osiguravajućih društava iz RS u ukupnoj premiji	Procentualno učešće osiguravajućih društava iz FBiH i Brčko Distrikta u ukupnoj premiji
2013	527013550,00	-	-	26,60%	73,40%
2014	562110867,00	15553231,00	106,66	27,71%	72,29%
2015	595803108,00	31123893,00	105,99	28,76%	71,24%
2016	633943703,00	47193871,00	106,40	29,56%	70,44%

Izvor: Obračun autora na bazi podataka Agencije za osiguranje RS i Agencije za nadzor osiguranja Federacije BiH

Tabela 4 pokazuje da ukupna premija koja se ostvari na nivou Bosne i Hercegovine većim dijelom otpada na Federaciju BiH dok manji procenat na Republiku Srpsku. Iako se procentualno učešće osiguravajućih društava iz Republike Srpske u ukupnoj premiji na nivou Bosne i Hercegovine blago povećava evidentno je da je na prostoru drugog bosanskohercegovačkog entiteta tržište osiguranja razvijenije.

TABELA 5. PREMIJE OSIGURANJA U BIH I ODABRANIM ZEMLJAMA EVROPE

Država	Premija (u mil.\$)	Premija (u % od BDP)
Njemačka	215021	6,08
Švajcarska	58369	8,85
Austrija	18830	4,87
Poljska	13702	2,91
Slovenija	2251	5,00
Hrvatska	1287	2,57
Bugarska	1139	2,18
Srbija	803	2,13
BiH	359	2,12

Izvor: Agencija za osiguranje BiH

Posmatrajući Tabelu 5, možemo zapaziti da je osiguranje na nivou cijele Bosne i Hercegovine slabo razvijeno u poređenju sa izabranim zemljama Evrope. Ovo je takođe potvrda nerazvijenosti tržišta osiguranja u Republici Srpskoj kao entitetu u sklopu države

Ševkušić, Lj. (2018). Stanje i problemi na tržištu osiguranja u Republici Srpskoj. *Anali poslovne ekonomije, br. 18*, str. 36–45

Bosne i Hercegovine. Najviše zaostajemo za Švajcarskom, zatim Njemačkom i Slovenijom dok su nam najpribližnije Srbija i Bugarska.

3.2 Problemi na tržištu osiguranja u Republici Srpskoj

Kao najveće probleme na tržištu osiguranja u Republici Srpskoj izdvajamo moralni hazard i transakcione troškove.

Moralni hazard se vezuje za ponašanje osiguranika u slučaju štete. Govori se o nepoštenju pojedinca koje povećava vjerovatnoću gubitka koji je rezultat tih nepoštenih mjera (Ostojić, 2007). Moralni hazard u ovom radu će biti detaljnije objašnjen na primjeru zloupotrebe šteta kod kasko osiguranih vozila koji je prema izvještajima prilično izražen problem na tržištu osiguranja u Republici Srpskoj. Prema važećem Zakonu u Republici Srpskoj prilikom štete na vozilu koje je kasko osigurano potrebno je dostaviti sledeću dokumentaciju:

- -Popunjen i ovjeren obrazac o prijavi štete za kasko osiguranje
- -Zapisnik MUP-a ako se šteta dogodila u sobračajnoj nezgodi i ako je šteta veća od 1000 KM
- -Obavezna procjena štete od strane procjenitelja sa fotografijama oštećenja
- -Fotokopija saobraćajne dozvole
- -Fotokopija vozačke dozvole
- -Fotokopija polise osiguranja
- -Broj žiro-računa banke

Veliki broj šteta kod kasko osiguranih vozila u Republici Srpskoj se dešava vrlo često iz razloga što vlasnici vozila s obzirom da su svjesni činjenice o vrsti osiguranja ne vode dovoljno računa o vozilu tj. postoji velika ravnodušnost osiguranika da do štete ne dođe. Pored toga i s obzirom na veliko prisustvo korupcije u zemlji javlja se mogućnost da policijski izvještaji budu popunjeni fingiranim podacima. Tabela 6 pokazuje da se broj šteta po ovom osnovu u Republici Srpskoj iz godine u godinu povećava.

TABELA 6. BROJ ŠTETA KASKO OSIGURANJA U REPUBLICI SRPSKOJ OD 2014 DO 2016

Godina	2014	2015	2016
Broj ukupnih šteta	19804	23599	23994
Broj šteta kod kasko osiguranja	3044	3688	3836
Odnos (u %)	15,37	15,63	15,98

Izvor: Obračun autora na osnovu podataka Agencije za statistiku BiH

Tabela 6 takođe pokazuje da se učešće ovih šteta u ukupnim štetama u posmatranom periodu kreće od 15,63 do 15,98%. Ako pođemo od pretpostavke da se broj šteta kod «kasko» osiguranja uspije smanjiti za 10% efekti smanjenja su prikazani u Tabeli 7.

TABELA 7. PROJEKTOVANI PODACI ZA SMANJENJE ŠTETA OD 10%

Broj ukupnih šteta	19500	23230	23610
Broj šteta kod kasko osiguranja	2740	3319	3452
Odnos (u %)	14,05	14,28	14,62

Tabela 7 pokazuje da osiguravajuća društva itekako imaju motiv da suzbiju ovaj problem koji se može smanjiti prvenstveno pomoću intervencije države i državnih organa.

Održavanje sistema osiguranja iziskuje visoke troškove koji se nazivaju transakcioni troškovi. Kada njih ne bi bilo cjelokupna suma premija osiguranja bi se koristila za naknadu šteta. U ove troškove bi se mogli ubrojati (Ostojić, 2007):

- Troškovi prodaje polisa osiguranja
- Troškovi plaćanja naknada
- Troškovi oko utvrđivanja poželjnih i nepoželjnih klijenata (osiguranika)
- Administrativni troškovi obrade polisa osiguranja
- Troškovi reklame itd.

Kako bi se što vjerodostojnije prikazao problem transakcionih troškova osiguravajućih društava za potrebe ovog rada izvršena je detaljna analiza bilansa uspjeha jednog osiguravajućeg društva koje posluje na teritoriji Republike Srpske i rezultati analize ovih troškova u periodu od 2014 do 2016. godine će biti prikazani u nastavku rada.

TABELA 8. TRANSAKCIONI TROŠKOVI OSIGURAVAJUĆEG DRUŠTVA OD 2014 DO 2016 GODINE

Godina	Iznos transakcionih troškova (u BAM)	Promjena troškova u BAM	Promjena troškova u %
2014	4987914,00	-	-
2015	5685262,00	697348,00	13,99
2016	7100742,00	1415480,00	24,90

Kao što se iz Tabele 8 može uočiti, kod analiziranog osiguravajućeg društva je došlo do velikog povećanja transakcionih troškova u posmatranim godinama. Ovaj problem je izražen i kod ostalih osiguravajućih društava u Republici Srpskoj.

TABELA 9. ODNOS PRIHODA OD PREMIJE I TRANSAKCIONIH TROŠKOVA

Godina	Prihodi od premije osiguranja (u BAM)	Učešće transakcionih troškova u premiji (u %)
2014	18784508,00	26,55
2015	21648678,00	26,26
2016	24284422,00	29,24

Kao što se iz Tabele 9 može primjetiti, udio transakcionih troškova u 2014 i 2015 godini je približno isti dok se naglo povećao u 2016. godini. Ako pođemo od pretpostavke da

osiguravajuće društvo u narednom periodu uspije smanjiti ove troškove za 5% a da prihodi od premije ostanu na nivou od prethodnih godina efekti ovog smanjenja će biti prikazani u Tabeli 10.

TABELA 10. ODNOS PRIHODA OD PREMIJE I PROJEKTOVANIH TRANSAKCIONIH TROŠKOVA

Godina	Prihodi od osiguranja (u BAM)	Projektovani transakcioni troškovi (u BAM)	Učešće transakcionih troškova u premiji (u %)	Razlika (u %)
2014	18784508,00	4738518,30	25,22	1,33
2015	21648678,00	5400998,90	24,94	1,32
2016	24284422,00	6745704,90	23,66	5,58

Tabela pokazuje da sa svakim smanjenjem transakcionih troškova ostaje više prihoda od premije osiguranja odnosno više sredstava za naknadu šteta a to je posebno primjetno u godinama u kojima je veliko učešće transakcionih troškova u premiji osiguranja. Iz tog razloga imperativ osiguravajućim društvima u Republici Srpskoj je smanjenje ovih troškova.

4 Zaključak

Uzimajući u obzir navedene činjenice može se zaključiti da je tržište osiguranja u Republici Srpskoj kao entitetu u sklopu države Bosne i Hercegovine nedovoljno razvijeno i neorganizovano. Ovo važi i za tržište osiguranja na prostoru cijele Bosne i Hercegovine. U poređenju sa odabranim evropskim zemljama Bosna i Hercegovina se nalazi na samom začelju po iznosu premija kao i procentu premija u BDP-u. Problemi koji se pojavljuju na tržištu osiguranja su brojni a najizraženiji su moralni hazard i transakcioni troškovi. Problem su i damping cijene koje primjenjuju neka osiguravajuća društva kako bi povećali broj komitenata čime stvaraju nelojalnu konkurenciju. Kako bi se stanje popravilo a problemi umanjili neophodno je da država ali i osiguravajuća društva preduzmu neke od sledećih mjera koje bi svakako dale određene pozitivne rezultate:

- Pomoć države pojedinim kategorijama osiguranika kroz subvencije npr. poljoprivrednici čime bi se osiguranje poljoprivrednog zemljišta itekako povećalo
- Održavanje seminara i radionica u cilju povećanja svijesti o značaju osiguranja
- Smanjenje stepena korupcije koja je kamen spoticanja za razvoj osiguranja
- Veće angažovanje Agencije za osiguranje Republike Srpske koja treba da bude važan faktor u razvoju osiguranja
- Zakonski propisi kojima je regulisana oblast osiguranja u Republici Srpskoj postoje tako da je samo važan nadzor i veća aktivnost inspeksijskih organa da se oni u praksi i poštuju
- Osiguravajuća društva moraju više da koriste internet kao kanal distribucije proizvoda osiguranja što je jedan od načina smanjenja transakcionih troškova
- Poštovanje i pridržavanje Zakona o društvima za osiguranje u RS kao i odluke o zajedničkoj tarifi premija od strane svih osiguravajućih društava u Republici Srpskoj.

5 Popis literature

Grupa autora. (2006). *Ekonomski rečnik*. Beograd: CID Ekonomskog fakulteta.

Kočović, J. i Šulejić, P.(2006). *Osiguranje*. Beograd:CID Ekonomskog fakulteta.

Marković, T. (2013). *Vremenski derivati i upravljanje rizikom u poljoprivredi*. Novi Sad: Poljoprivredni fakultet.

Ostojić, S.(2007). *Osiguranje i upravljanje rizicima*. Beograd: Data status.

Pak, J., Jeremić, Lj. i Barjaktarović, L. (2012). *Osnovi osiguranja*. Beograd:Univerzitet Singidunum.

Službeni glasnik Republike Srpske br.17/05,01/06,64/06 i 74/10 *Zakon o društvima za osiguranje Republike Srpske*: Banja Luka.